

**MỘT VÀI SUY NGHĨ VỀ SỰ DAO ĐỘNG LÝ TƯỞNG,
SỰ SA SÚT VỀ ĐẠO ĐỨC, LỐI SỐNG
Ở MỘT BỘ PHẬN THANH NIÊN NƯỚC TA HIỆN NAY**

TRỊNH TRÍ THỨC

Có lẽ không ai trong các thế hệ người lớn tuổi của xã hội ta lại không thấy rằng trong thanh niên nước ta hiện nay có một bộ phận đã và đang dao động về lý tưởng, niềm tin và sa sút về đạo đức, lối sống, biểu hiện: mất niềm tin vào CNXH, vào con đường mà Bác Hồ và ĐCS Việt Nam đã lựa chọn, vào tương lai của đất nước, của dân tộc; thờ ơ, bàng quan với trách nhiệm xã hội, với công cuộc đổi mới của đất nước; lệch lạc trong nhận thức các giá trị của cuộc sống; thích ăn chơi, đua đòi, chạy theo lối sống thực dụng; mê tín dị đoan, v.v... Tuy nhiên, khi đề cập tới nguyên nhân của tình trạng trên thì còn có nhiều ý kiến khác nhau. Một số người cho là do sự thiếu tu dưỡng, thiếu rèn luyện của thanh niên; một số người khác lại cho là do tác động xấu của hoàn cảnh xã hội, của môi trường sống và môi trường giáo dục, vì "Hoàn cảnh tạo nên con người, con người là sản phẩm của hoàn cảnh"; số thứ ba thì cho là do những sai lầm, thiếu sót của công tác giáo dục thanh niên, nhất là giáo dục về lý tưởng, niềm tin, đạo đức, lối sống, v.v...

Theo chúng tôi, nguyên nhân chủ yếu dẫn đến sự dao động về lý tưởng, niềm tin, sự sa sút về phẩm chất, đạo đức, lối sống ở một bộ phận thanh niên nước ta hiện nay là vừa do tác động xấu của hoàn cảnh xã hội, môi trường sống, môi trường giáo dục và những sai lầm, vừa do thiếu sót của xã hội chúng ta trong công tác giáo dục thanh niên.

Mấy năm gần đây, ở nước ta cũng như trên phạm vi thế giới đã và đang diễn ra những biến động to lớn theo chiều hướng không có lợi cho CNXH và cho phong trào cách mạng thế giới: sự khủng hoảng sâu sắc dẫn đến đổ vỡ của hệ thống XHCN, nhiều nước XHCN đã thay đổi chế độ, những nước còn lại thì đều đang gặp khó khăn ở những mức độ khác nhau; sự tăng lên của những xung đột giai cấp và dân tộc; sự yếu đi của phong trào độc lập dân tộc; sự tăng cường phá hoại của chủ nghĩa đế quốc và các thế lực phản động quốc tế đối với CNXH và phong trào cách mạng thế giới về mọi mặt, trong đó có sự phá hoại về tư tưởng, đạo đức, lối sống, mà trọng tâm nhắm vào thanh niên, nhất là thanh niên các nước xã hội chủ nghĩa. Trong khi CNXH và phong trào cách mạng thế giới gặp khó khăn thì CNTB hiện đại tỏ ra vẫn còn khả năng phát triển, vẫn tiếp tục đạt được những thành tựu nhất định về kinh tế và đời sống. Một số nước chọn con đường tư bản chủ nghĩa, tuy vẫn tồn tại những vấn đề xã hội gay gắt khó có thể giải quyết, nhưng lại đạt được mức tăng trưởng về kinh tế khá cao. Ở nước ta, tình trạng quan liêu, trì trệ

kéo dài đã dẫn đến khủng hoảng kinh tế-xã hội, dẫn đến sự nảy sinh, phát triển và trở nên phổ biến của các hiện tượng tiêu cực, bất công xã hội; sự thù địch và phá hoại của các thế lực phản động quốc tế vẫn tiếp tục làm cho công cuộc đổi mới của chúng ta gặp nhiều khó khăn; sự thâm nhập ngày càng tăng của những tư tưởng, đạo đức, lối sống xấu từ bên ngoài, một mặt, do sự tăng lên mạnh mẽ của tình trạng quốc tế hóa đời sống kinh tế, văn hóa, của các phương tiện thông tin đại chúng, mặt khác, do sự phá hoại có mục đích của kẻ thù về tư tưởng, đạo đức, lối sống đối với các tầng lớp nhân dân nước ta, nhất là đối với thanh niên.

Hoàn cảnh xã hội, môi trường sống như vậy thì khó tránh khỏi sự dao động về lý tưởng, niềm tin, sự sa sút về đạo đức và lối sống ở một bộ phận thanh niên. Ngay trong các thế hệ người đi trước cũng có một bộ phận dao động về lý tưởng, niềm tin, và sa sút về đạo đức, lối sống thì trách gì thế hệ thanh niên, là thế hệ đang trưởng thành, đang phát triển, chưa được rèn luyện nhiều, chưa đủ kinh nghiệm sống và sự từng trải, cảm tính còn mạnh hơn năng lực phân tích những giá trị, những vấn đề lớn nhỏ của cuộc sống một cách có lý trí khoa học.

Không chỉ hoàn cảnh xấu, mà những thiếu sót của chúng ta trong công tác giáo dục thanh niên, nhất là giáo dục về tư tưởng, đạo đức, lối sống cũng là một nguyên nhân quan trọng dẫn đến sự sa sút về phẩm chất, đạo đức, lối sống ở một bộ phận thanh niên nước ta. Một thời gian dài chúng ta đã duy trì lối giáo dục chính trị, tư tưởng, đạo đức, lối sống thiếu tính dân chủ (áp đặt, gò bó, giáo điều, cứng nhắc, xuôi chiều) và thiếu tính thiết thực (chung chung, trừu tượng, xa rời cuộc sống). Chúng ta giáo dục thanh niên rằng "chủ nghĩa xã hội cái gì cũng tốt, còn chủ nghĩa tư bản cái gì cũng xấu" nhưng thực tế lại không phải như vậy; chúng ta kêu gọi thanh niên "hãy làm hết sức mình cho xã hội và tập thể, còn xã hội và tập thể sẽ lo cho tất cả" nhưng trên thực tế xã hội chẳng lo được bao nhiêu cho thanh niên, ngay cả những quyền cơ bản nhất của thanh niên như quyền lao động, cũng không được bảo đảm,... Cái lối giáo dục xuôi chiều, xa rời thực tế như vậy không thể đem lại cho thanh niên một lý tưởng, niềm tin, những nhận thức về những giá trị của cuộc sống một cách vững vàng, trên một cơ sở lý luận và thực tiễn vững chắc, đủ sức chống lại mọi sự tác động xấu của hoàn cảnh, đề kháng được trước sự tấn công của những tư tưởng, đạo đức, lối sống thù địch.

Trong các thế hệ trước, có một số ít người, tuy không phủ nhận nguyên nhân, chủ yếu dẫn đến sự dao động lý tưởng, niềm tin, sự sa sút về đạo đức lối sống của một bộ phận trong thanh niên là do tác động xấu của hoàn cảnh và những thiếu sót của công tác giáo dục thanh niên, nhưng lại đổ lỗi tất cả cho hoàn cảnh khách quan, nghĩa là không thừa nhận rằng chính mình làm ra, hoặc góp phần làm ra hoàn cảnh xấu, và những thiếu sót của giáo dục, để nó tác động tiêu cực đến thanh niên, bằng những sai lầm chủ quan, duy ý chí kéo dài của mình. Hoàn cảnh xấu và những thiếu sót của công tác giáo dục thanh niên có một phần là do hoàn cảnh khách quan đem lại, nhưng về cơ bản là do những sai lầm chủ quan kéo dài của các thế hệ quản lý, lãnh đạo sự nghiệp xây dựng CNXH và giáo dục thanh niên, ở các nước XHCN. "Con người là sản phẩm của hoàn cảnh và của giáo dục", nhưng cũng chính con người làm ra hoàn cảnh, cho nên suy cho cùng, các thế hệ đi trước phải chịu trách nhiệm chính trong việc làm cho một bộ phận

trong thanh niên sa sút về phẩm chất, đạo đức và lối sống.

Sự sa sút về lý tưởng, niềm tin, đạo đức, lối sống của một bộ phận thanh niên nước ta hiện nay còn có một nguyên nhân quan trọng nữa đó là do sự thiếu tu dưỡng, thiếu rèn luyện của chính bộ phận thanh niên đó. Không thể đổ lỗi tất cả cho hoàn cảnh và giáo dục và cũng không thể đổ lỗi tất cả cho những sai lầm, khuyết điểm của các thế hệ cha anh. Nếu tất cả là do hoàn cảnh và giáo dục thì tại sao cùng một hoàn cảnh cùng một môi trường sống và giáo dục như nhau, nhưng chỉ có một bộ phận thanh niên bị sa sút về phẩm chất, đạo đức, lối sống? Trong thanh niên, không thiếu những trường hợp, tuy đã được xã hội, nhà trường, gia đình tạo cho những điều kiện sống và giáo dục rất tốt để sống và hoạt động lành mạnh, nhưng vẫn thoái hóa, biến chất về đạo đức và lối sống?!

Nếu chúng ta thừa nhận rằng nguyên nhân chủ yếu dẫn đến sự sa sút về phẩm chất, đạo đức, lối sống của một bộ phận thanh niên nước ta là do tác động xấu của hoàn cảnh và của giáo dục, thì phương hướng trước mắt cũng như lâu dài, là đẩy mạnh việc cải tạo hoàn cảnh, cải tạo và làm lành mạnh các quan hệ xã hội, trước hết là khắc phục các hiện tượng tiêu cực và bất công xã hội, làm cho môi trường sống và giáo dục ngày càng có tính nhân văn, văn hóa, hợp với bản chất của con người. Mác nói: "Nếu chúng ta không có tự do theo nghĩa duy vật... thì không nên trừng phạt những tội lỗi của cá nhân mà nên tiêu diệt nguồn gốc xã hội đẻ ra tội lỗi đó và đem lại cho mỗi người địa bàn xã hội cần thiết để biểu lộ sức sống của bản chất của anh ta. Nếu như tính cách con người là do hoàn cảnh tạo ra thì do đó phải làm cho hoàn cảnh hợp tính người" ⁽¹⁾.

Đồng thời với việc cải tạo hoàn cảnh là việc khắc phục những thiếu sót của công tác giáo dục thanh niên, nhất là giáo dục về lý tưởng, niềm tin, đạo đức, lối sống. Cần phải đổi mới nó cả về nội dung, hình thức và phương pháp. Để công tác giáo dục thanh niên đạt hiệu quả tốt cần phải lưu ý mấy vấn đề sau đây:

1. Cần đánh giá đúng, công bằng thanh niên.

Đây là một yêu cầu khách quan của sự nghiệp giáo dục, vì có đánh giá đúng thanh niên về mọi mặt thì mới xác định đúng nội dung, hình thức, phương pháp giáo dục họ. Mặt khác, trong xã hội ta hiện nay còn tồn tại những nhận xét không đúng về thanh niên, cho rằng thanh niên nước ta hiện nay là hư hỏng, chỉ biết ăn chơi, chạy theo đồng tiền... Những nhận xét chung chung và không đúng đó về thanh niên đã gây ra sự thiếu kính trọng của thế hệ thanh niên đối với các thế hệ lớn tuổi, gây ra sự bất hòa giữa các thế hệ, gây ra sự hiểu lầm trong thanh niên là các thế hệ lớn tuổi "coi thường", "áp đặt" đối với mình. Do đó việc đánh giá đúng, công bằng thanh niên còn là yêu cầu, đòi hỏi chính đáng của thanh niên nước ta hiện nay.

Muốn đánh giá đúng thanh niên các thế hệ lớn tuổi cần phải có quan điểm đúng và thái độ đúng. Trước hết, phải khẳng định vị trí vai trò xã hội quan trọng của thanh niên nước ta: "người chủ tương lai của nước nhà", "nước nhà thịnh hay suy, yếu hay mạnh, một phần lớn là do các thanh niên" ⁽²⁾, "là người tiếp sức cách mạng cho thế hệ già", "một lực lượng to lớn và vững chắc" của công cuộc kiến quốc, và phải tạo mọi điều kiện để thanh niên thực hiện tốt vị trí vai trò quan trọng của họ. Đánh giá thanh niên, nhất là những thiếu sót của họ cần gắn với hoàn cảnh xã hội, môi trường giáo dục, mà trong đó

thanh niên ta đã và đang sống. Khi đánh giá họ cần nêu rõ những mặt mạnh, mặt tốt của họ, đồng thời cũng phải vạch ra những mặt yếu kém, không nên chỉ nêu một mặt, nhất là mặt yếu kém, và khi nêu mặt yếu kém thì đồng thời phải chỉ rõ nguyên nhân khách quan và chủ quan của chúng. Thanh niên nước ta là một tầng lớp xã hội không thuần nhất, trong họ có nhiều nhóm và khác nhau về nhiều mặt, do đó dễ có những nhận xét đánh giá xác đáng về thanh niên cần đi sâu nghiên cứu, tìm hiểu các tầng lớp trong thanh niên. Ngoài những đánh giá, nhận xét chung về thanh niên, chúng ta cần phải có những nhận xét cụ thể về từng loại, nhóm trong thanh niên. Để đánh giá đúng thanh niên, các thế hệ lớn tuổi, nhất là thế hệ già, cần phải nhìn thanh niên như những người bạn, người đồng chí, chứ không nên chỉ nhìn họ như những con cháu trong nhà; cần khắc phục tư tưởng "hẹp hòi", "khắt khe" và thái độ "coi thường" thanh niên; cần nhìn những thiếu sót của họ với con mắt phát triển, nghĩa là có thể khắc phục được, chứ không phải là cái cố hữu, không thể sửa đổi vì thanh niên là lớp người đang phát triển có đặc tính dễ giáo dục,... Tóm lại, để đánh giá đúng, công bằng thanh niên cần phải có quan điểm lịch sử cụ thể, toàn diện và phát triển đồng thời phải có thái độ tin tưởng, tôn trọng, vị tha, độ lượng đối với họ.

2. Cần phải lưu ý tới những ưu điểm trội hơn của thế hệ thanh niên nước ta hiện nay so với các thế hệ thanh niên trước đây và so với các thế hệ người lớn hiện nay. Thanh niên nước ta hiện nay có trình độ văn hóa, khoa học, kỹ thuật, trình độ học vấn, nhìn chung, cao hơn; suy nghĩ và hành động thiết thực hơn, thực tế hơn; năng động và nhạy cảm hơn với cuộc sống; khả năng tự lập và mong muốn tự lập nhanh hơn; khả năng đánh giá và tự đánh giá, nhìn chung, tốt hơn, ưa công bằng và dân chủ hơn; tự trọng hơn, bạo dạn hơn, tinh ý hơn khi đánh giá các hành vi của người lớn tuổi.

Với những biểu hiện ưu điểm mới của thanh niên, cộng với hoàn cảnh xã hội đã thay đổi (từ chiến tranh chuyển sang hòa bình xây dựng; từ nền kinh tế hành chính, quan liêu, bao cấp sang nền kinh tế sản xuất hàng hóa nhiều thành phần vận động theo cơ chế thị trường), cách giáo dục tư tưởng, đạo đức, lối sống cho thanh niên như trước đây là không còn thích hợp, cần phải đổi mới mà trước hết là đổi mới nội dung giáo dục. Chẳng hạn trong vấn đề giáo dục đạo đức cho thanh niên, chúng ta không thể giáo dục mãi đạo đức "chiến đấu, hy sinh", "đói cho sạch rách cho thơm", "thắt lưng buộc bụng xây dựng đất nước", "mọi người hãy làm việc hết sức mình cho xã hội, còn xã hội sẽ lo cho tất cả mọi người",... mà bây giờ chúng ta phải giáo dục cho thanh niên đạo đức "biết kinh doanh, làm giàu chính đáng" "dân có giàu thì nước mới mạnh", "no đủ nhưng vẫn sạch, lành đẹp nhưng vẫn thơm", "hạnh phúc mà nghèo đói thì không phải là hạnh phúc", "mọi người hãy làm việc hết mình cho mình và cho xã hội", "mọi người phải tự lo cho mình, còn xã hội tạo mọi điều kiện để mọi người lo tốt cho mình và cho xã hội",...

Cách giáo dục tốt nhất bây giờ là bằng tấm gương, bằng thực tế: bằng tấm gương trong sáng về phẩm chất, đạo đức của các thế hệ người lớn, nhất là thế hệ già (thế hệ người lớn mà sa sút về phẩm chất, đạo đức, nói không đi đôi với làm thì không thể nào cưỡng lại nổi sự sa sút về phẩm chất, đạo đức của thế hệ thanh niên); bằng việc khắc phục có hiệu quả các hiện tượng tiêu cực, bất công trong xã hội; bằng việc đáp ứng trên thực tế những nhu cầu, lợi ích, quyền lợi chính đáng, thiết thân của thanh niên, bằng việc

qui định rõ quyền và nghĩa vụ của thanh niên: thanh niên có nghĩa vụ, trách nhiệm gì đối với xã hội và khi hoàn thành nghĩa vụ đó thì xã hội đáp ứng những gì cho thanh niên...

CHÚ THÍCH:

(1): C. Mác và Ph. Angghen: Bàn về thanh niên Nxb Thanh niên Hà Nội, 1982, tr. 15-16.

(2): HỒ Chí Minh: Về giáo dục thanh niên, Nxb Thanh niên Hà Nội 1980, tr. 84.

TẠP CHÍ KHOA HỌC No 2 - 1992

KINH TẾ NGOÀI QUỐC DOANH TRONG QUÁ TRÌNH PHÁT TRIỂN KINH TẾ NHIỀU THÀNH PHẦN Ở NƯỚC TA

VŨ MINH VIÊNG

Nền kinh tế nước ta trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội là nền kinh tế nhiều thành phần. Quan điểm đó được đề cập ngay tại Đại hội IV Đảng Cộng sản Việt Nam (12-1976) trong việc xác định đường lối phát triển kinh tế trên phạm vi cả nước. Song trên thực tế, trước năm 1986, các thành phần kinh tế không phát triển thực sự. Nguyên nhân chủ yếu một mặt là do nó thiếu môi trường tồn tại - kinh tế hàng hóa theo cơ chế thị trường; mặt khác, do có sự phân biệt đối xử đối với các thành phần kinh tế trong đường lối và chính sách cải tạo xã hội chủ nghĩa. Trước đây, các thành phần kinh tế thường được chia làm hai loại: xã hội chủ nghĩa và phi xã hội chủ nghĩa. Kinh tế quốc doanh được coi là hiện thân của kinh tế xã hội chủ nghĩa. Các thành phần kinh tế khác được coi là đối tượng của cải tạo xã hội chủ nghĩa để đưa dần nó vào hai hình thức sở hữu: sở hữu toàn dân và sở hữu tập thể.